

Από τη Ραβέννα στην Πιάδα

Τον ΝΙΚΟΥ Κ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ
και ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ Ν. ΧΑΤΖΗ*

Τη φετινή Πρωτοχρονιά συμπληρώνονται διακόσια χρόνια από την ψήφιση του «Προσωρινού Πολιτεύματος» της Επιδαύρου, δηλαδή του πρώτου Συντάγματος της αναγεννημένης Ελλάδας. Το ψήφισαν με πανηγυρισμούς σε έναν πορτοκαλεώνα οι 59 «παραστάτες» της Α' Εθνοσυνέλευσης, που είχαν συγκεντρωθεί στο χωριό Πιάδα της Αργολίδας, τη σημερινή Νέα Επίδαυρο, τον Δεκέμβριο του 1821.

Ιθύνων νους και πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης ήταν ο 30άρης Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ο οποίος, σε συνεργασία με τον κατά ένα χρόνο πρεσβύτερό του Θεόδωρο Νέγρη, άλλον έναν δυτικόστροφο διανοούμενο, και τον μόλις 19χρονο Αναστάσιο Πολυζωίδη, σπουδαγμένο στη Βιέννη νομικό, είχε την ευθύνη της κατάστρωσης του τελικού κειμένου. Ήταν επιπλέον ο συντάκτης και της ιστορικής διακήρυξης της 15ης Ιανουαρίου 1822, του μακράν σπουδαιότερου κειμένου της Επανάστασης.

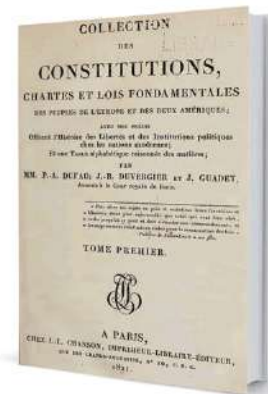
Από την επαύριο της ψήφισής του, το Σύνταγμα της Επιδαύρου συγκέντρωσε την προσοχή όχι μόνο των άμεσα ενδιαφερομένων, που καλούσαν βέβαια να το εφαρμοσούν, αλλά και νομικών, πολιτικών και φιλοσόφων εκτός Ελλάδας. Το να ψηφιστεί Σύνταγμα σε ένα «έτι ανύπαρκτον κράτος» —όπως έγραφε ο Νικόλαος Δραγούμης— και μάλιστα από μια αντιπροσωπευτική Συνέλευση, που είχε εκλεγεί εν μέσω πολεμικών επιχειρήσεων, δεν ήταν λίγο πράγμα. Επιπλέον ήταν το πρώτο Σύνταγμα που ψηφίζονταν σε αυτή την περιοχή του κόσμου. Δεν είναι συνεπώς τυχαίο πως μεταφράστηκε σχεδόν αμέσως στα αγγλικά, στα γαλλικά και στα γερμανικά και ότι προσωπικότητες του βελγικού ενόσ Τζέρεμι Μπένθαμ έσπευσαν να το σχολιάσουν. Μεθοδικότερος απ' όλους, ο Αδαμάντιος Κοραής του αφιέρωσε τις «Σημειώσεις» του (1823).

Από πού όμως εμπνεύστηκαν στο έργο τους οι συντάκτες του Συντάγματος της Επιδαύρου; Όλοι συμφωνούν ότι το πενταμελές Εκτελεστικό μμιούνταν το «Διευθυντήριο» του μετριοπαθούς γαλλικού Συντάγματος των Τρονδίων (1795), το οποίο είχε κάνει γνωστό στους υπόδουλους Έλληνες ο Ρήγας Φεραίος με τη «Νέα Πολιτική Διοίκηση» του (1797). Όσο για την πρόβλεψη ότι θα διεξάγονται εκλογές κάθε χρόνο για την ανάδειξη τόσο του Βουλευτικού όσο και του Εκτελεστικού, κανείς δεν αμφισβητεί ότι ακολουθούσε όσα ίσχυαν για την εκλογή των προκρίτων στις αυτοδιοικούμενες τοπικές κοινότητες επί Τουρκοκρατίας. Δεν έχει πάντως αξιολογηθεί έως σήμερα η ξεχωριστή συμβολή ενός Ιταλού νομικού, του Βικέντιου Γκαλίνα, ο οποίος ήταν παρών στην Εθνοσυνέλευση και συμμετείχε ως εμπειρογνώμονας στις εργασίες της.

Δικηγόρος, ο Vincenzo Gallina (1795-1842) είχε γεννηθεί στη Ραβέννα, όπου συνδέοταν από παλιά με έναν αριστοκράτη, τον κόμη Πιέτρο Γκάμπα (Pietro Gamba), φίλο του Λόρδου Βύρωνα. Είχαν μετράσει και οι δύο στην αποτυχημένη εξέγερση των Καρμπονάρων κατά των Αυστριακών στις αρχές του 1821. Εξ ου και το «φακέλωμά» του από την αυστριακή αστυνομία ως ενός από τα τέσσερα μέλη του Consiglio Supremo Carbonico nelle Romagne. Από τη Ραβέννα, ο Γκαλίνα κατέφυγε στη Μασσαλία, όπου συνδέθηκε με τον Μαυροκορδάτο και την ομάδα του, που ετοιμάζονταν να αποπλεύσουν για τον Μοριά, τον Ιούλιο του 1821. Είναι άγνωστο αν ο Γκαλίνα συνέδραμε τον Μαυροκορδάτο στην κατάρτιση του «Οργανισμού της Γερουσίας» της Δυτικής Χέρσου Ελλάδας,

Ο Βικέντιος Γκαλίνα (Vincenzo Gallina, 1795-1842) είχε γεννηθεί στη Ραβέννα, όπου συνδέοταν από παλιά με έναν αριστοκράτη, τον κόμη Πιέτρο Γκάμπα (Pietro Gamba), φίλο του Λόρδου Βύρωνα. Είχαν μετράσει και οι δύο στην αποτυχημένη εξέγερση των Καρμπονάρων κατά των Αυστριακών στις αρχές του 1821.

Ο πρώτος τόμος της εξάτομης συλλογής Συνταγμάτων του Ζαν-Μπατίστ Ντυβερζιέ (Jean-Baptiste Duvergier, 1792-1877).

δηλαδή του τοπικού πολιτεύματος της Αιτωλοακαρνανίας, την ψήφιση του οποίου στο Μεσολόγγι πέτυχε ο Μαυροκορδάτος τον Νοέμβριο του 1821. Δεν αποκλείεται, ωστόσο, να είχε ενεργό ανάμειξη στο πρόδρομο αυτό συνταγματικό εγχείρημα, αν όχι και στην κατάρτιση των άλλων δύο τοπικών πολιτευμάτων που ψηφίστηκαν λίγο αργότερα, στην Αμφισσα και στην Αρχαία Επίδαυρο, σύμφωνα με τις υποδείξεις του Μαυροκορδάτου. Το βέβαιο είναι ότι τον βρισκόμα από την πρώτη στιγμή στην Πιάδα, τον Δεκέμβριο του 1821.

Όλες οι μαρτυρίες συγκλίνουν στον τονισμό —κάποιες φορές μέχρι υπερβολής— του ενεργού ρόλου που έπαιξε ο Γκαλίνα στην Α' Εθνοσυνέλευση. Κατά τον Νικόλαο Δραγούμη, ο Ιταλός δικηγόρος «έσωσε τους νομοθέτες από της αμχανίας, αυτοσχεδίασας σύνταγμα, όπερ ενεκοκλώθησαν τοσοούτω προθυμότερον οι πληρεξούσιοι, όσω καθιερούν την περισιπούδαστον αυτοίς ισότητα». Εξίσου κατηγορηματικός ήταν και ο Νικόλαος Σπυλιάνης, για τον οποίο «άνευ του Γαλίνα, οι πλειότεροι νομοθέται δεν ήσαν ικανοί να νομοθετήσωσι, διότι εσερούοντο τοιοούτων γνώσεων πολιτείας». Ανάλογα υποστήριζαν και ο

Γκόρντον, ο Φίνλεϊ, ο Οικονόμου και ένας αυτόπτης μάρτυρας, ο Μαξιμ Ρεμπό, ένας Γάλλος στρατιωτικός που είχε συνταξιδέψει με την ομάδα Μαυροκορδάτου από τη Μασσαλία. Στον Ειρηνάιο Θείρισιο, τον Βαυαρό φιλέλληνα, τέλος, οφείλουμε την πληροφορία ότι ο Γκαλίνα είχε μαζί του «ένα βιβλίο», με όλα «τα σύγχρονα συντάγματα». «Ήταν ένας θησαυρός που ο ιδιοκτήτης του δεν αποκωρρίζονταν ποτέ, ένα μαντείο που συμβουλευόταν και με τη βοήθεια του οποίου κατάφεραν να εγκαθιδρύσουν στην Ελλάδα ένα σύστημα...»

Ποιο ήταν όμως αυτό το «θαυματουργό» βιβλίο, για το οποίο τόσο λόγος έχει γίνει έκτοτε; Με αφετηρία τη σκέψη ότι τα γαλλικά ήταν τότε η πιο διαδεδομένη γλώσσα στη διπλωματία και στις πνευματικές ανταλλαγές στην Ευρώπη, διατυπώνουμε με την εικασία ότι επρόκειτο για την εξάτομη συλλογή Συνταγμάτων του Ζαν-Μπατίστ Ντυβερζιέ (Jean-Baptiste Duvergier, 1792-1877), δικηγόρου, πολιτικού και μετέπειτα προέδρου του Δικηγορικού Συλλόγου Παρισίων, η οποία με τίτλο «Collection des Constitutions, Chartes et Lois Fondamentales des Peuples de l'Europe et des deux Amériques» κυκλοφόρησε στο Παρίσι το 1821-1823 (με συνεργασία των Pierre-Armand Dufau, δημοσιογράφου, και Jean Guadet). Για πολλά χρόνια, η συλλογή αυτή ήταν η πιο διαδεδομένη στη Γαλλία και θεωρούνταν η πιο έγκυρη πηγή συγκριτικού συνταγματικού δικαίου.

Ο Α' και ο Β' τόμος της συλλογής περιείχαν τα Συντάγματα της Γαλλίας και τα συνταγματικά κείμενα της Αγγλίας αφενός και τα Συντάγματα των γερμανικών κρατών και των καντονίων της Ελβετίας αφετέρου. Είχαν κυκλοφορήσει στο Παρίσι τους πρώτους μήνες του 1821, αρκετά προτού ο Γκαλίνα αναχωρήσει για την Ελλάδα με τον Μαυροκορδάτο, τον Ιούλιο του 1821. Κάτι που σημαίνει ότι

Δεν έχει αξιολογηθεί έως σήμερα η συμβολή ενός Ιταλού νομικού, του Βικέντιου Γκαλίνα, ο οποίος ήταν παρών στην Εθνοσυνέλευση και συμμετείχε ως εμπειρογνώμονας στις εργασίες της.

Συνέβαλε στην πραγμάτωση της έμμονης ιδέας του Μαυροκορδάτου, που ήταν ταυτόχρονα και η μεγαλύτερη προσφορά του, δηλαδή της επίτευξης μέσω Συντάγματος της ενότητας μας κατακερματισμένης έως τότε Ελλάδας.

θα μπορούσε άνετα να τα έχει προμηθευτεί. Δεν είναι απίθανο αυτούς ακριβώς τους τόμους να είχε μαζί του ο Ιταλός δικηγόρος και με αυτούς να εντυπωσίασε τους πληρεξούσιους της Α' Εθνοσυνέλευσης (οι υπόλοιποι τέσσερις τόμοι κυκλοφόρησαν πολυλούς μήνες αργότερα). Ετσι, την επίκληση της «Αγίας και Αδιαίρετης Τριάδος», την οποία έθεσε ως προμετωπίδα στο Σύνταγμα της Επιδαύρου η Α' Εθνοσυνέλευση και έκτοτε επαναλαμβάνουν όλα μας τα Συντάγματα (αργότερα με την προσθήκη και του επιθέτου «Ομοουσίου») δεν αποκλείεται οι πληρεξούσιοι της Πιάδας να την εμπνεύστηκαν από την προμετωπίδα του Συντάγματος της Γερμανικής Συνομοσπονδίας του 1815. Σε κάθε περίπτωση, ο ισχυρισμός κάποιων παλαιότερων συγγραφέων ότι ο Γκαλίνα δεν έφερε μα-

ζί του παρά μόνο ένα φθαρμένο αντίτυπο της —ούτως ή άλλως μεταφρασμένης από τότε στα ελληνικά— γαλλικής Χάρτας του 1814 δεν φαίνεται να ευσταθεί. Ούτε βέβαια η αναφορά του Οικονόμου στο βελγικό Σύνταγμα (που ήταν μεταγενέστερο).

Η άλλη ενδιαφέρουσα πληροφορία την οποία θέλουμε να εισφέρουμε για την επίλυση του «μυστηρίου Γκαλίνα» είναι η ακόλουθη: ως συνεπής Καρμπονάρος, προτού αναμειχθεί στην εξέγερση της Ραβέννας και εν συνεχεία επιχειρήσει το ταξίδι του στην Ελλάδα, ο Ιταλός δικηγόρος είχε εμπλακεί και στην επανάσταση της Νεάπολης, το 1820-1821. Υπό την ηγεσία του στρατηγού Γκιγιέμο Πιπέ, οι επαναστάτες είχαν εξαναγκάσει τον Φερδινάνδο Α', απόλυτο μονάρχη του Βασιλείου των Δύο Σικελιών έως τότε, να παραχωρήσει φιλελεύθερο Σύνταγμα. Επρόκειτο για μια ιταλική εκδοχή του περιφημου ισπανικού Συντάγματος του Κάδικος (Cadiz) του 1812, το οποίο, αφού πρώτα καταργήθηκε από τον βασιλιά Φερδινάνδο Ζ' της Ισπανίας, επαναφέρθηκε σε ισχύ για μια τριετία το 1820-1823 (Trienio Liberal) και αργότερα για λίγους μήνες, το 1837. Εκτενέστατο (384 άρθρα), το Σύνταγμα αυτό συμβόλιζε την κατάργηση της απολυταρχίας και γι' αυτό χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπο από τους Καρμπονάρους στην Ιταλία. Εβδομήντα άρθρα του (τα άρθρα 34-103) περιείχαν λεπτομερείς διατάξεις για την εκλογή των αντιπροσώπων, πρώτα σε επίπεδο ενοριών, στη συνέχεια σε επίπεδο πόλεων και τέλος σε επίπεδο επαρχιών, απ' όπου εκλέγονταν τελικά οι βουλευτές των Cortes, της μοναδικής —πανίσχυρης καθ' ότι δημοκρατικά νομιμοποιημένης— Βουλής. Το ναπολιτανικό Σύνταγμα του 1820, το οποίο ο Γκαλίνα πρέπει να γνώριζε καλά —όπως και το Σύνταγμα του Τορίνου, το ίδιο έτος— αντέγραφε πολλές διατάξεις του. Το Σύνταγμα της Επιδαύρου δεν περιείχε αντίστοιχες διατάξεις, το πρότυπο όμως αυτό φαίνεται να ενέπνευ-

σε τον ν. ΙΖ' του 1822, τον πρώτο εκλογικό νόμο της χώρας μας. Τον Μάρτιο του 1822, ο Γκαλίνα τιμήθηκε για τις υπηρεσίες που προσέφερε με το αργυρό μετάλλιο του Βουλευτικού, το ίδιο που δόθηκε στους 59 πληρεξούσιους της Επιδαύρου. Λίγο αργότερα, ωστόσο, εγκατέλειψε την Ελλάδα, ακολουθώντας ως γραμματικός στην Κριμαία έναν Ολλανδό έμπορο. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στην Αίγυπτο και, τέλος, στο Χαλέπι της Συρίας, όπου πέθανε το 1842 σε ηλικία 47 ετών.

Αν η υπόθεση εργασίας μας αληθεύει —όπως πιστεύουμε—, η συμβολή του Γκαλίνα στα πρώτα βήματα του ελληνικού συνταγματικού δικαίου ήταν σπουδαία. Και αυτό διότι, πέρα από τα επιμέρους και πολυσχολιασμένα τρωτά —όπως π.χ. το ελλειπτικό του πολυαρχίας, από το οποίο έπασχαν τα δύο πρώτα μας Συντάγματα—, συνέβαλε στην πραγμάτωση της έμμονης ιδέας του Μαυροκορδάτου, που ήταν ταυτόχρονα και η μεγαλύτερη προσφορά του, δηλαδή της επίτευξης μέσω Συντάγματος της ενότητας μιας κατακερματισμένης έως τότε Ελλάδας. Ετσι, όπως έγραφε ένας παλαιότερος συνταγματολόγος, ο Ιωάννης Αραβαντινός, «η αγωνιζόμενη Ελλάς παρέστη ως ενιαίον και συντεταγμένον κράτος». Κάτι απαραίτητο προφανώς για τη διεθνή αναγνώρισή της.

Η νεοπολιτική αυτή λειτουργία του Συντάγματος, μέσω της ανάδειξης μιας δημοκρατικής εκλεγμένης και πραγματικά αντιπροσωπευτικής Βουλής, στην οποία λογοδοτεί η εκτελεστική εξουσία, αποτέλεσε έκτοτε σταθερή παρακαταθήκη του συνταγματικού μας δικαίου. Χάρη σε αυτήν μπορούσαμε τελικά να ξεπεράσουμε τις μεγάλες κρίσεις του 20ού αιώνα, αλλά και τις μικρότερες της δεύτερης δεκαετίας του τρέχοντος.

* Ο κ. Νίκος Κ. Αλιβιζάτος είναι ομότιμος καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου και ο κ. Αριστείδης Ν. Χατζής καθηγητής Φιλοσοφίας του Δικαίου και Θεωρίας των Θεσμών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.